

# La saviesa de les plantes

## Etnobotànica per a infants

TEXT I IMATGES: El Meandre (Eva Yus i Raúl Bastida)

*Els usos tradicionals de les plantes són molts més que els comestibles o els remeiers. Hi ha plantes que ens proporcionen recursos per fer roba, colorants, instruments, materials de construcció, perfums, joguines, etc.  
Un món per descobrir als ulls dels infants, sempre curiosos.*

*Des d'El Meandre us presentem una activitat que vam batejar amb el nom de "La saviesa de les plantes", que ha tingut molt bona acollida entre els escolars.*

*Lluny de fer una classe magistral, es tracta d'una activitat molt vivencial i participativa, especialment en el cas dels més petits, perquè els sentits són els protagonistes de la descoberta: observar, tocar, olorar i, fins i tot, tastar!*

*Una activitat pensada per jugar amb les plantes i sense necessitat d'agafar transport motoritzat a paratges idíl·lics i pristins; ans al contrari: la fem en hortes, arbredes entre carrers, erms periurbans... Etnobotànica de km 0.*



Responsabilitat i precaució amb les plantes

Compartim les nostres impressions i sensacions en una rotllana.



*L'objectiu d'aquest programa de rutes és donar a conèixer els paisatges, la biodiversitat i l'entorn de la Celler de Ter per posar-ne en valor el patrimoni natural i cultural.*

**E**l Meandre és un projecte d'educació ambiental i turisme de natura que neix el 2019 a la Celler de Ter (la Selva), amb un peu al riu Ter i l'altre a les falces de les Guilleries. Oferim activitats d'educació ambiental per a escolars i tenim una agenda de rutes naturalistes i de senderisme per descobrir els espais naturals, tant per a adults com per a famílies amb nens. L'objectiu d'aquest programa de rutes és donar a conèixer els paisatges, la biodiversitat i l'entorn de la Celler de Ter per posar-ne en valor el patrimoni natural i cultural.

També hem dotat aquest projecte d'una Aula de Natura. Es tracta d'un equipament constituït per una aula física i una parcel·la amb tot un seguit de microhàbitats i infraestructures que tenen per objectiu afavorir la presència de fauna autòctona. A més, aquest espai també compta amb un hort experimental i un bosc comestible; tot amb finalitats didàctiques.

A partir de 2023, obrirem les portes d'aquest equipament a escolars i famílies. A part de la descoberta de fauna i flora autòctones, tractarem l'etnobotànica (usos i sabers tradicionals de les plantes) i la permacultura (una barreja d'agricultura i silvicultura que imita la natura, augmenta la biodiversitat i regenera el sòl, aspectes que ens donaran peu a aprofundir en temes clau com el canvi climàtic o la pèrdua de sòls fèrtils).

L'inici del nostre projecte va estar marcat per la pandèmia i els confinaments. Ens vam haver d'adaptar, oferint activitats en l'entorn immediat de les escoles per tal de no haver d'agafar un autocar. Aquesta necessitat feta virtut, unida al nostre ta-



Responsabilitat i precaució amb les plantes

Activitat amb alumnes de cicle infantil, en la qual descobrim les plantes amb l'olfacte.



Collir mostres de fulles per a fer un herbari permet continuar treballant els temes a l'aula.

**Ens va sorprendre que una activitat sobre plantes generés tant d'interès.**

Responsabilitat i precaució amb les plantes

rannà sobre l'educació ambiental, segons el qual la fauna i la flora properes tenen un paper cabdal per a la conservació de l'entorn i la sensibilització de la ciutadania (més enllà dels espais i espècies emblemàtiques), ens va marcar molt.

Amb una clara vocació naturalista, i després d'una etapa amb gran passió pels ocells, ens vam endinsar en el món de les plantes ruderals i adventícies. Interessats per les seves curiositats, vam descobrir-ne els usos molt més enllà dels més obvis (comestibles i remeiers) i vam imaginar moltes maneres de mostrar aquest coneixement etnobotànic als infants.

## Etnobotànica de 0-99 anys

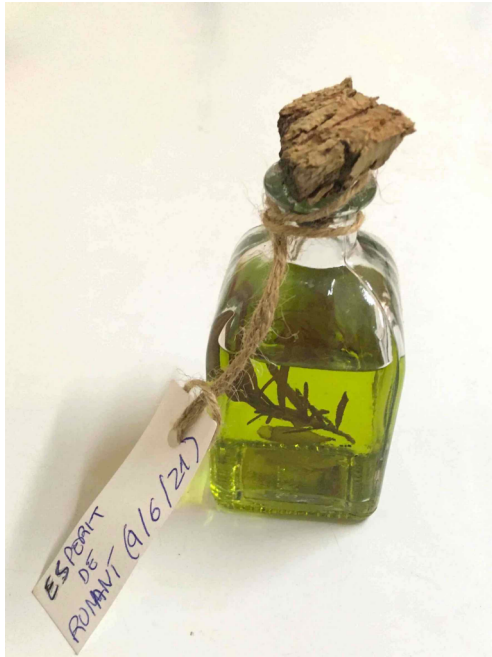
En el marc de la nostra aposta per un servei de qualitat, hem adaptat l'activitat de "La saviesa de les plantes" a nivells educatius diferents. Als més petits, els oferim menys contingut i més experiències sensorials; als més grans, els podem introduir més conceptes d'identificació botànica o d'etnografia. Per exemple, en els tallers destinats als infants (educació infantil) els sorprenem fent-los olorar, fent-los tastar flors, fent volar angelets, etc. En canvi, per als que ja són més grans (com ara els alumnes de primària i secundària) incorporem més curiositats i eines digitals per a la identificació de les plantes, fem un petit herbari i/o proposem un recull etnobotànic de testimonis dels seus avis sobre els usos de les plantes.

Recentment, l'autora del llibre *Educar en verd*, Heike Freire, es lamentava que s'ensenyen les plantes a les criatures amb fitxes plastificades. Segurament la descoberta de plantes només a través de fitxes, llibres, audiovisuals, etc., genera un aprenentatge «efímer», fàcil d'oblidar. Aquestes fitxes poden ser un bon complement durant la descoberta, però el que aprenem a través dels sentits i les emocions perdura.

Un gran avantatge de les activitats al voltant de l'etnobotànica és que pots desenvolupar-les en qualsevol entorn, sense necessitat de cercar un paratge verge o de gran interès ecològic. Fins i tot parcs, jardins, hortes periurbanes i carrers arbrats acullen infinitat de plantes amb les quals es pot aprendre. Hem dut a terme l'activitat "La saviesa de les plantes" en pobles i, fins i tot, a la ciutat de Girona.

Malgrat tot, ens va sorprendre que una activitat sobre plantes generés tant d'interès. I ens hem adonat que les plantes espontànies (sovint pioneres i sempre tossudes) són un gran recurs educatiu tot i la consideració que reben de "males herbes".

La majoria d'aquestes "joies botàniques" tenen més d'una utilitat o curiositat, moltes vegades en funció del seu estadi de desenvolupament (flors, fruits...). Per exemple, el boixac (*Calendula arvensis*) és un clàssic en cosmètica, però també se'n mengen les flors i se'n poden fer tints. De l'ortiga (*Urtica dioica*), n'és més conegut l'ús comestible, però també és remeiera i se'n fa fibra per teixir roba des de temps immemorials. I si hi trobem algun plantatge (*Plantago* sp.) al costat, podem expli-



Esperit de romaní i rosa, per als problemes musculars o circulatoris (fet pels alumnes de la Celler de Ter).

car com fer un remei ràpid contra la irritació cutània que genera l'ortiga. També podem jugar a tenir superpoders, agafant una ortiga morta (*Lamium album*) com si fos una ortiga, però sense por que ens irriți la pell.

## Etnobotànica lúdica

Creiem que és important destacar el vessant recreatiu de l'etnobotànica, perquè se'n parla poc i segurament és l'aprenentatge que més atrau els infants a través de jocs, joguines, llatinadures, etc.: el contacte dels nens amb l'etnobotànica és senzill i agraït. Trobem interessant destacar-la, perquè és el coneixement que, al nostre entendre, més corre el risc de perdre's, atès que els testimonis actuals ja no la practiquen i/o no li donen importància pel fet que no la consideren d'utilitat.

De ben segur que algunes activitats seran molt evocadores per a molts de vosaltres. Des de fer petar colitxos (*Silene vulgaris*) a jugar a fer girar els rellotges (*Erodium cicutarium*), passant per xuclar el nèctar de flors de trèvol vermell (*Trifolium pratense*) o llençar espigues d'ordi bord (*Hordeum murinum*) a la roba dels altres. Qui més qui menys s'ha entretingut de petit amb les plantes. A nosaltres ens agrada recuperar-les i incorporar-ne de menys comunes o noves, trobar fruits explosius, escriure amb el làtex d'una tija d'herba berruguera (*Chelidonium majus*) o pintar amb pètals de flors (no sempre pinten amb el mateix color!).

No ens oblidem dels nombrosos aperitius que podem trobar al camp, que, amb sort, els mestres ens deixaran tastar. A banda de múltiples flors (és curiós veure les cares en tastar flors pensant que seran dolces, com la ravenissa blanca, *Diplo-taxis erucoïdes*), no falten petits fruits com les cireres d'arboç (*Arbutus unedo*), lledons (*Celtis australis*) o fruits de saüc (*Sambucus nigra*). Tot limitat per la fructificació en època lectiva, naturalment.

## Aprenem dels aprenents

Com hem dit, tenim un compromís amb la qualitat, i això ens porta a gairebé personalitzar cada sortida. Com que no es pot controlar tot, però, ens podem trobar que la brigada o el pagès ha desbrossat tots els marges el dia abans.

Fins i tot en aquest context, les criatures, amb el seu entusiasme i capacitat de fascinació, ens han ajudat a tirar endavant l'activitat, tot descobrint herbes i flors en qualsevol racó i gaudint com qui troba un tresor. També ens hem enriquit amb els coneixements dels mestres, evocant la seva infància.

Els infants, amb la seva saviesa innata, també han compartit coneixements etnobotànics propis (no tot s'ha perdut!). Com aquelles fulles de llozer (*Laurus nobilis*) "que fa servir la mare amb les lleties", les canyes que utilitza l'avi perquè s'enfilin les tomaqueres, o els angelets que s'han de bufar amb els ulls tancats per demanar que es faci realitat un desig. Fins i tot



Pintar amb pètals i fulles, amb pals o espigues com a pinzells, els encanta.



Sortida d'entorn dedicada a les plantes del bosc de ribera durant la pandèmia. Fotografia de Miquel Guiteras Limós.

***“La saviesa de les plantes”  
vol contribuir a divulgar  
els coneixements  
sobre les plantes comunes  
per mantenir viu  
el nostre patrimoni.***

ens descobreixen noms locals d'algunes plantes que desconeixem! Diu la llegenda que un cellerenc, en tornar després de fer les Amèriques, va portar un arbre que es diu feijoa (*Feijoa sellowiana*). El mot va anar evolucionant fins a arribar a “hai-hober” (només en aquest poble li diuen així). Això ens ho van explicar els escolars.

Per tot plegat, “La saviesa de les plantes” vol contribuir a divulgar els coneixements sobre les plantes comunes per mantenir viu el nostre patrimoni. És a través de les seves utilitats que els infants i joves les podran recordar millor (més que no pas mostrant-les fora de context), tot augmentant la seva “cultura naturalista”. El fet de recordar aquests usos guanya sentit en una conjuntura d'encariment i escassetat de molts “substituts” de les plantes derivats del petroli (medicines, perfums, fibres, tints, cosmètics, materials de construcció, etc.) i permet recuperar recursos gratuïts i oblidats.

**Raúl Bastida** (educador ambiental i ornitòleg) i **Eva Yus** (biòloga i naturalista) són els fundadors de l'Aula de Natura El Meandre. Tenen molts anys d'experiència en educació ambiental i divulgació del nostre patrimoni natural, de manera professional i voluntària, i ara amb el seu propi projecte. [El Meandre.](#)